

MISCELLANEA
HISTORICO-
IURIDICA

MISCELLANEA
HISTORICO-IURIDICA

ESPORADAL VÁCLAV VANĚČEK

K ŠEDESÁTÉM JANA KAPRÁZÁ

K SEDESÁTÉM
JANA KAPRÁZÁ

PRAHA 1940

MISCELLANEA
HISTORICO-IURIDICA

SBORNÍK PRACÍ O DĚJINÁCH PRÁVA

napsaných k oslavě šedesátin

JUDra JANA KAPRASA,

řádného profesora Karlovy university,

jeho přáteli a žáky.

Uspořádal

VÁCLAV VANĚČEK

PRAHA 1940

NÁKLADEM VYDAVATELOVÝM

O B S A H

	Str.
<i>Otakar Bauer:</i> O nejstarší listině archivu České koruny	5
<i>Stanisław Borowski:</i> Mazija	16
<i>František Čáda:</i> Moravští stavové v boji o svá práva	24
<i>Josef Drachovský:</i> Zdaňování práce vědecké a umělecké daní výdělkovou	36
<i>Antonín Hobza:</i> Krise mezinárodního práva	39
<i>Josef Hobzek:</i> Příspěvek k poznání poměru kurie k Čechám před válkami husitskými	44
<i>Richard Horna:</i> Výčepnické právo vinařů	52
<i>Jan Kapras ml.:</i> Užití historických metod v oboru věd národně hospodářských	68
<i>Jozef Karpat:</i> K dejinám pojmu corona regni ve francúzsku a anglicku	91
<i>Josef Kliment:</i> Pojem věrnost, léno a stav ve starém právu českém .	142
<i>Jan Krčmář:</i> Dvě kapitoly o studiu historie práva	149
<i>Karel Lašťovka:</i> Počátky samosprávy v zemích českých	155
<i>Josef Markov:</i> Svědčení púhonu a kontumační rozsudek	166
<i>Dumitru D. Mototescu:</i> Je název cneazatul (knížectví) čili judecie slovanského původu, či se toto pojmenování zrodilo v římských koloniích a municipiích v Dacii?	200
<i>Murarik Antal:</i> Myšlenky svatého Augustina ve středověkém právu střední Evropy	208
<i>Jan M. Novotný:</i> Finančněpolitické názory Tomáše ze Štítného	225
<i>Otto Peterka:</i> Zur Erforschung der Geschichte des Privatrechts in Böhmen	236
<i>Theodor Saturnik:</i> Klín šatu jako symbol v právu českém . .	247
<i>Jaromír Štěpán:</i> Litoměřický Extrakt z r. 1571	256
<i>Josef Tureček:</i> Manželský patent Josefa II.	278
<i>Václav Vaněček:</i> Čtvero hlavních prací právního historika . .	292
<i>Jiří Veselý:</i> Ke skladbě knihy Rožmberské	309
<i>Wilhelm Weizsäcker:</i> Zeiträume der heimischen Rechtsgeschichte vom Standpunkte des modernen Gemeinschaftsdenkens . .	319
<i>Rudolf Wierer:</i> Původ stavovského programu encykliky „Quadragesimo anno“ z 15. května 1931	328

OTAKAR BAUER:

O NEJSTARŠÍ LISTINĚ ARCHIVU ČESKÉ KORUNY.

(Poznámky k t. zv. zakládací listině biskupství pražského.)

Snad málokterá listina, pojící se k naší minulosti, může se vyzkázati tak rozsáhlou literaturou domácí i cizí jako t. zv. zakládací listina biskupství pražského, vydaná, lépe řečeno potvrzená, dne 29. dubna 1086 císařem Jindřichem IV. Právem poznamenal již Chaloupecký,¹ že listina ta patří k sporným otázkám nejen našich, nýbrž i středoevropských dějin, a že se tedy o podíl na řešení tohoto sporu dělí svými zájmy Češi, Poláci, Uhři a Němci. Zajímavá a spletitá otázka bude dojista poutati k sobě i v budoucnu pozornost historiků a sotva kdy bude lze říci o ní vskutku poslední slovo.²

¹ V. Chaloupecký, Česká hranice východní koncem XI. století. ČČH XXXII., 1926, str. 335.

² Pěkný přehled bohaté literatury, k otázce té se vžíci, uvádí Josef Pekař v článku „K sporu o zakládací listinu biskupství pražského“ (ČČH, 1904, str. 45—58). — Zevrubný přehled a zhodnocení literatury z doby předválečné podává Václav Novotný v prvních svazcích svých Dějin (České dějiny I. 1, 1912, str. 567 a další; I. 2, 1913, str. 254 a násł.). — Novější literaturu zaznamenává a kriticky oceňuje Václav Hrušák v zajímavém příspěvku svém „Původní hranice biskupství Pražského a hranice říše České v 10. století“ (ČMM, roč. 50, 1926, str. 85—154). — Výsledky dosavadního badání v otázce té hodnoti, přihlížeje sice hlavně k literatuře německé a polské, ale do značné míry i k literatuře české, Bernard Stasiewski v studii „Untersuchungen über drei Quellen zur ältesten Geschichte und Kirchengeschichte Polens“ (Breslauer Studien zur historischen Theologie, sv. XXIV., Vratislav, 1933). — Informativní zprávu o posavadní literatuře podává Václav Chaloupecký v rozpravě „Počátky státu českého a polského“ (Dějiny lidstva, III. Základy středověku. Praha, 1937, str. 637). — Nejnověji se zabývá otázkou tou Józef Widajewicz, Kraków i Poważne w dokumentie biskupstwa praskiego z r. 1086. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Prace komisji historycznej, tom. XI., zeszyt 4. Poznań, 1938.

V drobném příspěvku svém, který ani zdaleka si neklade za cíl řešiti otázku způsobem vyčerpávajícím, chtěl bych jen upozorniti na několik námětů a myšlenek, jež, pokud vím, nebyly posud s dostatek zhodnoceny, ač snad pro kritiku listiny nejsou bez významu. Originál listiny z roku 1086 se nám nezachoval. Text³ její známe jednak z opisu, pořízeného někdy ve 12. století a chovaného podnes v hlavním státním archivu bavorském v Mnichově, jednak z kroniky Kosmovy a z rukopisů kopíáře archivu České koruny, založeného na sklonku let padesátých XIV. století. Originál listiny Jindřichovy stejně jako originál buly papeže Klimenta III. z téhož roku, listinu Jindřichovu potvrzující,⁴ o níž se zmiňuje Kosmas ve své kronice, byly snad po svém vyhotovení uloženy v biskupském archivu pražském, případně v archivu pražské metropolitní kapituly, kde bychom je také právem očekávali. Dnes ovšem tu po nich nenajdeme ani stopy a také nemáme nijakých bezpečných zpráv, že tam vskutku, byť i jen po krátký čas, byly uloženy. Zato se shledáváme s opisem listiny Jindřichovy z roku 1086 ve starém archivu někdejšího státu českého, v archivu České koruny. Na sklonku padesátých let XIV. století dává totiž císař Karel IV. srovnati a znova uspořádati listiny, uložené v archivu českého státu. K tomu cíli ustanovuje též zvláštního úředníka-archiváře, jenž by tento úkol vykonal.⁵ Při té příležitosti byl pořízen přepis všech listin, chovaných tou dobou v archivu České koruny. Kopíář, o němž je řeč, se nám sice nezachoval celý, nicméně z několika rukopisů známe alespoň jeho zlomek.⁶ V kopíáři tom pak shledáváme zaznamenánu i listinu císaře Jindřicha IV. ze dne 29. dubna 1086, a to o názvu: „*Confirmatio et declaracio super limitibus episcopatus Pragensis per Heinricum III im-*

³ Srov. edici V. Hrubého, *Archivum coronae regni Bohemiae*, I. 1, Praha, 1935, čís. 1, str. 1—4.

⁴ G. Friedreich, *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*, I, 1907, čís. 87, str. 95.

⁵ Podrobnejší se o věci zmiňuje v článku „K počátkům organisace archivu České koruny za panování Karla IV.“, otištěném v Novákovi sborníku r. 1932, str. 148—158.

⁶ Kopíář korunního archivu českého, pořízený na počátku šedesátých let XIV. století, se nám v původní formě nezachoval. Zháme jej, lépe řečeno, jsme s to učiniti si představu o jeho původním složení ze dvou řad rukopisů, z nichž ta, jež sice obsahuje menší zlomek listin, zato však úplněji zachovaný, zdá se být původnímu kopíáři bližší nežli řada druhá, bohatší počtem přepsaných listin, avšak uvnitř jednotlivých oddělení značně mezerovitá. V řadě rukopisů, již mám za bližší původnímu kopíáři, je listina Jindřichova opsána, a to v rukopise universitní knihovny v Praze (zn. I C 24) na fol. 329—330, v rukopise knihovny Národního musea v Praze (zn. VI F 12) na fol. 10—11 p. v., v rukopise kláštera rajhradského (zn. H I 25) na fol. 92 p. v. až 93 p. v., v rukopise archivu ministerstva vnitra v Praze (zn. 2443) na fol. 35—36 p. v.

peratorem“. Jde zde sice toliko o opis a nikoliv o originál,⁷ nicméně již z toho vyplývá zcela jasně, že na sklonku let padesátých XIV. století — v době, kdy byl kopíář pořizován — byla listina z roku 1086 v úzkém spojení s archivem České koruny.⁸ Od kdy byl opis ten uložen v korunním archivu českém, nejsme již pohříchu s to bezpečně zjistit; po té stránce lze pronášeti toliko domněnky. Soudě podle jiných listin korunního archivu českého, do kopíáře převzatých a dnes ztracených, mám za velmi pravdě podobné, že opis ten na sklonku padesátých a na počátku šedesátých let XIV. století byl chován mezi ostatními listinami archivu České koruny.⁹ Jestliže tomu tak bylo, zbývá otázka, kdy se opis listiny Jindřicha IV. z roku 1086 dostal do archivu České koruny, zda teprve ve století XIV. či již v dobách dřívějších. Snad bylo by lze ukázati na někdejší těsné spojení mezi archivem českého státu a archivem pražského biskupství i pražské metropolitní kapituly, z kteréhožto spojení lze vyvoditi přítomnost několika listin, pražskému biskupu určených, v archivu České koruny, stejně jako existenci zvláštní skupiny listin v archivu pražské metropolitní kapituly, jež se týkaly krále a království Českého, nikoli však kostela Pražského,¹⁰ o kteréžto skupině listin nás zpravuje inventář kapitulního archivu z roku 1551.¹¹ Nicméně však nelze ani vyloučiti domněnku, že opis listiny Jindřichovy byl chován v archivu českých panovníků již od dob velmi dávných, ba dokonce, že exemplář ten pocházel přímo od nejstaršího kronikáře našeho, kanovníka Kosmy. Tomu by zejména nasvědčoval dovětek o monogramu Jindřicha IV., o němž se poznamenává „*quod ego vidi ipsum cesarem suis manibus annotantem in privilegio Pragensis episcopatus*“.¹² Lze zcela dobré mít za to, že Kosmas byl pověřen pořídit z originálu, chovaného patrně v archivu biskupském, doslovný opis pro českého pa-

⁷ Listina je totiž přepsána i s dovedkem Kosmovým: „*Quod ego vidi ipsum cesarem suis manibus annotantem in privilegio Pragensis episcopatus*“.

⁸ Opis je nyní, podobně jako značná část listin, tehdy ještě v archivu České koruny chovaných a do kopíáře pojatých, nezvěstný.

⁹ Do kopíáře byly totiž pojaty i notářské instrumenty, dnes rovněž ztracené, několika listin, jejichž originály jsou podnes v archivu České koruny uloženy. Zdá se mi tedy, že pořizovatel kopíáře opisoval prostě všechno, co měl po ruce. Naproti tomu neshledáváme nikde stopy po tom, že by autor kopíáře snažil se jej doplniti i listinami, jež mu mohly být odjinud známy a které by svým obsahem do korunního archivu českého náležely.

¹⁰ „*Litterae pro rege et regno Boemiae, non pro ecclesia*.“

¹¹ „*Registrum privilegiorum et aliarum rerum ecclesiae Pragensis sub a. 1551 per me Valentinum decanum confectum*.“ (Srov. A. Podlahá, Catalogus codicum manuscriptorum, qui in archivio capituli metropolitani Pragensis asservantur. Pragae, 1923, str. 172, čís. 113.)

¹² Zcela shodně jako se čte v Kosmově kronice. Lib. II., cap. 37, Fontes II., str. 115—117.

novníka. V tom případě by dovršek, v prvé osobě podaný: „sám jsem viděl císaře vlastnoručně vyplňujícího znamení na privilegiu biskupství Pražského“, byl zcela na místě. Nikdo jiný nežli Kosmas nemohl tuto poznámku k listině připojiti. Ježto listina Jindřichova, pojatá do kopiáře korunního archivu českého, má uvedený dodatek, je dána jen dvojí možnost výkladu. Buďto opis ten pořídil Kosmas sám (hostejno, zda ještě ve století jedenáctém či teprve na počátku století dvanáctého) a později, píše svoji kroniku, pojal jej do ní v témež znění, anebo ten, kdo pořizoval opis listiny pro archiv českých panovníků, převzal jej doslova z kroniky Kosmovy. Výklad druhý by se snad na prvý pohled jevil přijatelnějším, zvláště máme-li na mysl poměrně nedokonalou péči o písemné památky u nás na sklonku XI. a na počátku XII. století. Avšak ani tak nemůžeme se zhodit leckterých námitek. Především je velmi málo podobné pravdě, že by pro archiv českých panovníků pořízen byl někdy v XI., XII. či XIII. století zvláštní opis listiny té přímo z kroniky Kosmovy. Spíše by se pak zdálo, že tak učinil autor kopiáře, jemuž byla nepochybně listina Jindřichova známa z Kosmovy kroniky a jenž jí snad chtěl doplniti listiny korunního archivu českého. Nehledě však k tomu, co jsem proti podobnému výkladu namítl již výše,¹³ stěží bude lze vysvětliti, proč pořizovatel kopiáře, když již čerpal též z pramenů vypravovacích, převzal do něho z kroniky Kosmovy toliko tuto listinu a jiné, dokonce i starší listiny pominul.¹⁴ Naproti tomu nutno uvážiti, že listinu Jindřichovu z roku 1086 známe vlastně jenom z opisu a že opis, jenž slouží za podklad jejího vydání v moderních edicích a chován je nyní v hlavním státním archivu mnichovském,¹⁵ pořízen byl někdy ve XII. století, aby nahradil originál tomu, kdo jeho znění potřeboval. Proč bychom se tedy nemohli domnívati, že sám Kosmas, který podle vlastního svědectví byl účasten při vyhotovení listiny a jenž měl o ni nevšední zájem,¹⁶ pořídil někdy na sklonku XI. anebo na počátku XII. století její opis pro některou významnou osobnost, nejspíše snad přímo pro českého panovníka.¹⁷

¹³ Ze složení kopiáře totiž vidíme, že do něho byly pojaty jenom listiny v archivu České koruny chované.

¹⁴ Na př. bulu papeže Jana XIII. z roku 967, vydanou Boleslavovi I. (Friedrich, Codex diplomaticus r. Bohemiae. I. Praha, 1907, čís. 371, str. 342.)

¹⁵ Friedrich užil za základ své edice výhradně text opisu mnichovského, jejž toliko v poznámkách doplnil různočtením z kroniky Kosmovy. Hrubý užil sice také jako předlohy textu mnichovského, ale doplňoval jej přímo v textu lepším čtením z citovaných rukopisů kopiáře korunního archivu českého i z Kosmovy kroniky.

¹⁶ Svědčí o tom její doslovné převzetí do kroniky.

¹⁷ Skutečnost, že ve XII. století byla listina z roku 1086 opsána a že tento opis nám podnes nahrazuje originál, svědčí po mém soudu nejvíce proti

Nechť však již soud o přímé účasti Kosmově při pořizování opisu listiny Jindřicha IV. z roku 1086 o hranicích biskupství Pražského vyzní nakonec jakkoliv, okolnost, že při vzniku prvého kopiáře korunního archivu českého ve XIV. století byla listina Jindřichova pojata mezi listiny archivu České koruny, ukazuje s dostatek, jaký význam byl jí ještě v té době přisuzován prvním pořadatelem státního archivu českého.

Nesporně větší význam nežli ve XIV. století měla listina císaře Jindřicha IV. z roku 1086 pro panovníka českého v XI. století. Dotýkala se totiž stejnou měrou zájmů biskupových jako panovníkových. Ve sporu o pravost listiny té byla několikrát nadhozena otázka, jak je možné, že právě Vratislav, který tolíkrát se zasazoval o samostatné postavení moravského biskupa proti svému vlastnímu bratrovi, souhlasí posléze s úplným přivtělením moravské diecése k diecési pražské.¹⁸ Jednání Vratislavovo jevilo by se podle toho, co předcházelo, i z toho, co následovalo, téměř nepochopitelným, kdyby nebyly nasnadě vážné důvody, jež Vratislava ke kroku tomu přiměly. I když máme na zřeteli, že důležitým činitelem byl tu sám císař Jindřich IV., který dojista vykonával na českého panovníka dosti značný nátlak v tom směru,¹⁹ přece jen nebylo by bývalo lze listinu vydati proti vůli českého panovníka. Listina sama pak je důležitým svědectvím, že Vratislav s vydáním jejím souhlasil; uvádí se totiž na prvém místě mezi velmoži světskými, již svolují, aby pražská diecése napříště sahala až po ty hranice, které jsou v textu listiny blíže vymezeny.²⁰ Dal-li Vratislav svůj souhlas k hranicím pražské diecése v rozsahu, jak je vymezuje listina Jindřichova, potom učinil tak dojista jediné tenkrát, měla-li věc pro něho stejný význam a důležitost jako pro biskupa. Dlužno tedy přihlídnouti nejprve k vlastnímu obsahu listiny. Obhájci i pochybovači o pravosti listiny shodují se celkem v tom, že, pokud jde o západní a severní hranici biskupství Pražského, není vůbec námitek proti rozhraničení, jak je podává listina

námitek, vylučující účast Kosmovu při pořízení opisu, pojatého do kopiáře korunního archivu českého.

¹⁸ Novotný soudí, že Vratislav svoloval nerad a že k tomu bylo zapotřebí prostřednictví císařova a přímuv přítomných knížat. Snad prý mezi přimluvami ozval se i důvod, že Vratislav, jakožto král, předčí důstojenstvím a tím i mocí daleko biskupa, i když bude spravovati spojenou diecézi. (České dějiny I. 2. Praha, 1913, str. 257—258.)

¹⁹ V listině praví sice Jindřich výslově „mediantibus itaque nobis“, odstavec ten se však týká odevzdání moravské diecése Jaromírovi, nikoliv vydání listiny.

²⁰ „...cum assensu laicorum: ducis Boemiorum Wratizlai et fratis eius Cunradi, ducis Friderici, ducis Liudaldi, palatini comitis Rabonis et omnium, qui ibidem convenerant, primitiva illa parochia cum omni terminorum suorum ambitu Pragensi sedi est adiudicata.“ Srov. V. Hrubý, Archivum coronae I. 1, čís. 1, str. 2.

Jindřichova. Zato, pokud jde o hranici východní a jižní, rozcházejí se méněně badatelů. Ti, kdož o pravosti listiny, lépe řečeno její předlohy, z X. století nepochybují, snaží se uvésti je v soulad s hranicemi českého státu na sklonku panování Boleslava I., pokud jsme o nich zpraveni z jiných pramenů, ovšem že setkávají se při tom s nemalými nesnázemi. Ti, kdož mají za to, že předloha listiny Jindřichovy vyrobena byla teprve z návodu Jaromírova někdy v osmdesátých letech XI. století, snaží se dovoditi, že se v ní obrázejí spíše hranice českého státu z XI. a nikoli z X. století. Avšak výklad takový setkává se s potížemi ještě většími, neboť zejména na východě liší se podstatně hranice státu Vratislavova od hranic, nazvaných v listině Jindřichově. Zdá se mi naopak, že hranice pražské diecése a tedy i českého státu, vytčené v listině Jindřichově, odpovídají mnohem pravděpodobněji hranicím někdejší říše Boleslavovy nežli poměrům českým v XI. století. Za Boleslava I. a nikoli za Vratislava zaujímala říše Česká kromě Slezska a Krakovska i vzdálenou Červenou Rus až po řeky Bug a Styr a na jihovýchodě celé Pováží. Zajimavý pokus o stanovení rozsahu říše Boleslavovy, podnikl, bera za základ témař výhradně text listiny Jindřichovy, o jejíž pravosti nikterak nepochyboval, Václav Hrubý.²¹ Mámy tolíkéž za to, že listině Jindřichově z roku 1086 sloužila vskutku za podklad předloha z X. století, popisující soudobé hranice českého státu. Pokud jde o hranice západní a severní, nebylo ostatek o tom dosud vůbec nikým pochybováno. Myslím však, že totéž bylo by lze říci i o hranici východní a jižní. Dlužno uvážiti, že biskupu pražskému šlo především o uznání jeho nároku na moravskou diecézi. Potřeboval-li tedy k doložení svého nároku nějakého dokladu staršího, jenž by musil být teprve vyroben, bylo nutné sáhnouti po textu, který by nárok biskupa pražského zdůvodnil nade vši pochyb-

²¹ Václav Hrubý v uvedeném již článku v ČMM, ročníku L, 1926, na str. 85—154. I když snad v detailech bude nutné názory Hrubého leckde ještě pozměnit anebo doplniti, soudím, že v podstatě vystihuji dosti přesvědčivě obraz říše Boleslava I., zároveň pak vysvětlují leckterou nesrovnanost obtížného a nesnadno srozumitelného textu listiny. Jediné výklad Hrubého o jižní hranici biskupství s použitím přesnějšího čtení opisu mnišovského: „*Deinde in ea parte, que meridiem respicit, eadem parochia, addita regione Moravia, tendit 1. usque ad flumen, cui nomen est Wag et 2. ad medias silvas (unam), cui nomen est More et (alteram) eiusdem montis, qua Bauaria limitatur,*“ jest s to ulomiti hrot velmi závažné námítky Pekařovy, pokud jde o Movre-Mailberg. Srov. ČČH X., 1904, str. 54—58. Toliko, pokud jde o příslušnost Moravy k Čechám za Boleslava I., nejsou s to ani vynikající kombinační schopnosti Hrubého rozptýliti jisté pochybnosti a věc naprosto přesvědčivě doložiti. Po té stránce je po mému soudu obrana pravosti předlohy listiny Jindřichovy z roku 1086 nejobtížnější a může být také nejsnáze napadána.

nost. Avšak právě po té stránce text listiny Jindřichovy, kromě nepatrné zmínky o Moravě, neměl celkem pro pražského biskupa valné ceny.²² Nadto pak dalekosáhlé územní nároky, byť i bez praktického významu, zvyšovaly jen nebezpečí, že ke konfirmaci listiny se strany císařovy v té formě nedojde. Toho si byl také dlouholetý kancléř Jindřichův dobře vědom. Soudím tedy, že císař Jindřichovi byl na synodě, konané na sklonku roku 1085 v Mohuči, předložen text o hranicích biskupství Pražského, pocházející skutečně z X. století. Z textu listiny pak vyplývá, že český král Vratislav I. zaujal k ní stanovisko kladné, třebaže vše, co jinak víme o jeho podpoře moravského biskupa proti bratu Jaromírovi, svědčilo by o pravém opaku. Uvedl jsem již výše, že svůj souhlas k vyhotovení listiny dal Vratislav jenom tenkráte, měla-li také pro něho význam. A tu se, tuším, dostáváme k jádru věci. Vratislav se stal nepochybně důstojným nositelem jména svého někdejšího slavného předchůdce na trůně českém, otce sv. Václava, jenž byl, jak se zdá, prvním budovatelem velikého státu českého.²³ I Vratislav II. pokusil se, opíráje se o přízeň císaře Jindřicha IV., vytvořiti rozsáhlý mocenský útvar ve střední Evropě, jemuž základem měl být královský titul český a polský, přijatý roku 1086 z rukou císařových; po té stránce pokračoval jen v mocenské politice svých významných předchůdců z rodu Přemyslova. Kterak mocenská politika prvních Přemyslovců ujímá se politického a kulturního dědictví staré Moravy, podtrhl s důrazem především Chalupecký.²⁴ Jemu také vděčíme za upozornění, jaký význam pro mocenský rozvoj českého státu v X. století mělo záměrné usilování prvních Přemyslovců o „přenesení království na Čechy“. Vratislav II. tuto politiku dovršuje; jemu se dostává k „přenesení království“ bezprostřední sankce císařovy. Po té stránce poutá naši pozornost zejména výklad kroniky Pulkavovy²⁵ o synodě mohučské z roku 1085. Český překlad kroniky nadpisuje 42. kapitolu, v níž se o věci promlouvá, slovy: „*O upravení království Moravského, jenž bylo opuščeno, a o jeho převedení do Čech,*²⁶ a o Vratislavově

²² Biskup pražský sotva mohl v té době pomýšleti na tak podstatné rozšíření své diecése, zahrnující v sobě Slezsko a Krakovsko až po Červenou Rus; na druhé straně přivítění Pováží k pražské diecési bylo by dojista na závadu přátelskému poměru Jaromírova k uherskému králi Ladislavovi Svatému.

²³ Srov. V. Chalupecký, Německo, Italie a obnovené císařství. — Týž, Počátky státu českého a polského. (Dějiny lidstva od pravěku k dnešku. III. Základy středověku. Praha, 1937, str. 407—514, 589—638).

²⁴ Chalupecký, na uv. m. str. 598.

²⁵ Prameny dějin českých. V., 1893, str. 54—56, str. 245—247.

²⁶ V latinském textu kroniky Pulkavovy uvádí se nadpis 42. kapitoly slovy: „*De reformatio quondam desolati regni Moraviae et de eius in Boemiam translacione per imperatorem Henricum tercium, qui propere Wratislauum, ducem Boemie, sublimavit in regem.*“

povýšení.“ V kapitolé té²⁷ pak se vypravuje, kterak císař Jindřich, „chtě veliký dvór u Mohuči jmieti, na jistý čas všecky volencé i duchovnie i světské i jiné pány i kniežata ciesařská k sobě jest svolal o pilných věcech ciesařstwie se dotýkaje s nimi chtě rozmluviti.“ Když se hodnostáři církevní i světí sjeli na místo určení, rokovali mezi jiným též o tom, „kterak někdy královstwie Moravské, pod nímžto Čechové, Rusi

²⁷ Cituji latinské znění 42. kapitoly Pulkavovy kroniky podle vydání Emlerova ve Fontes (V., str. 54–55): „Anno Domini MLXXXVI Romanorum imperator Henricus tertius imperiale sollempnem curiam volens in Maguncia celebrare, certo statuto termino universos et singulos electores ecclesiasticos et seculares nec non alios quoslibet imperii principes et nobiles convocat, super arduis Romanum imperium tangentibus negotiis tractaturus. Ad quam curiam principes ecclesiastici et seculares nec non nobiles et proceres mandatis obediendo cesareis conveniunt, una cum imperatore super reformacione status imperii et eius republica tractaturi. Quibus taliter congregatis et de diversis ac arduis deliberantibus negotiis inter cetera res ardua deducitur in medium, qualiter quondam regnum Moraviae, cui suberant Boemia, Polonia, Russia et quam plures ducatus alii nec non nationes et terre temporibus quondam Swatopluk, ultimi regis Moravorum, defecrat et cessarunt, quod regnum tanquam insigne membrum imperii esse consueverat, et ex debito eidem imperio Romano subiectum, et qualiter a tempore obitus dicti Swatopluk regis, videlicet centum nonaginta duobus annis imperium eiusque rectores desolato regno prefato rego Moravia caruissent, qualiterque eciam ad honorem imperii expedirat summopere providere de reformacione tanti serenissimi principatus. Quibus propositis imperator Henricus prefatus tam arduo tamque insolito pensato tractatu consilio electorum et aliorum ecclesiasticorum et secularium principum imperii diligencius cepit perquirere et ad honorem et statum imperii sollicita mente scrutari, quatenus super talibus suo et principum suorum consiliis posset ad debitum provideri. Tandem propositione tam grandi per multis dies mentis examine tam per imperatorem quam imperii principes profundius revoluta, desunt via desuntque consilia, quibus tanta negotia absque presidio incliti Wratislai, ducis Boemie, non solum Boemiam verum eciam Moraviam, Polonię et multas alias provincias et terras olim ad regnum Moraviae pertinentes pro tunc iusto titulo possidentis, viri utique tam opulencia quam latitudine regionum et hominum honorifice divulgati, possint seu valeant fine laudabili consumari. Et unde Wratislaus, Boemie dux, qui tunc Maguncie presens fuit, per imperatorem et principes electores imperii ecclesiasticos et laycos vocatur in medium et conceptis circa premissa consiliis, multa revolucione magna maturitate discussis, de omnium et singulorum tam ecclesiasticorum quam eciam laycorum principum imperii unanimi et deliberato consensu per imperiale decretum omnibus regni optimatibus, ducibus, marchionibus, satrapis, baronibus et episcopis assentientibus et collaudantibus idem Wratislaus regis gloria exaltatur. At ibidem imperiali edicto statuitur, ut ad recuperacionem notabilium dampnorum, que imperium per tot annorum curricula ex Moravia regum et eisdem regni carencia passum fuerat, Boemia sublimetur in regnum, et sibi, regno successoribusque suis in perpetuum, regibus Boemie, Moravia velut marchionatus nec non Polonia, Russia et aliū ducatus et terre, que olim ad regnum Moraviae pertinebant, superioratus pleno dominio sint subiecte, quodque tali imperiali validia sanccione regnum Moraviae reformacione gaudeat et in Boemiam cum universis pertinenciis iure et honore regalibus pure et irrevocabiliter sit translatum. Hinc est, quod ad huiusmodi rei effectum notabilis Henricus, invictissimus imperator, sanccionem et decretum cesareum huiusmodi in principum suorum et inaudite multitudinis presenciam mandat publice promulgari ac corona regali manibus accepta probriis inter electores aliosque principes et nobiles imperii pro tunc presentes, Wratislau, pridem ducem, magnifice decoravit, capituli suo coronam regalem tandem imponens. Sicque Wratislaus sublimatur in regem et rex Boemie nomine et re ab omnibus proclamatur.“

a Polanové biechu i mnoho jiných zemí za časův Svatoplukových posledního krále pohynulo a přestalo být, kteréžto království jako znamenitý úd k ciesařství Římskému poddáno bylo a jemu službu činilo, kterak od času smrti Svatoplukovy, kterémužto času sto let devadesát let a dvě létě přeběhlo již bylo, jakž to království zapuštěno bez krále bylo a ciesařství služby z něho nevychodilo, jakž slušalo“. Nicméně konečné rozhodnutí v té věci nebylo učiněno bez Vratislava. „Nebo netoliko Čechy, ale i Moravu i Polsko i jiné mnohé vlasti, ježto někdy k Moravě příslušaly, těch časův pravým příslušením k němu příslušiechu. Proněžto bez toho muž slovutného rady i povolenie, jenž i bohatstvím i širokostí rozličných vlastí slavně všudy roznesen byl, tato věc dokonati sličně nikakž se nemohla. Protož po dlouhých radách Vratislav, vévoda český, jenž toho času také v Mohuči bieše, skrz ciesaře pozván a k tomu jest povolán. A tak ... skrz ciesařovo vypovědění i potvrzenie ... Vratislav, muž slavný i výborný, důstojenstvím králové koruny byl jest povýšen; a tuž ihned ciesařským ustavením a jeho velebnosti vypověděním zjednal a ustavil jest tak, ... aby v Českú zemi království převedeno bylo, a z Moravské pak země aby jemu točí Vratislavovi i budúcim jeho věčné markrabství poddané bylo i s Polskem i s Ruskem i s jinými věvodstvími, s zeměmi, kteréž někdajšieho času k Moravě jsú příslušaly, plná mocí i plným panstvím i vším poslušenstvím poddány byly a mocně podrobeny. A tak pak mocným tiemto ciesařovým stverzením a ustavením království Moravské, aby tak markrabstvím bylo a slulo a ku polepšení sě navrátilo a Čechy pak se vším příslušením i se vším důstojenstvím, se vši cti i se vším právem, což k tomu příslušie, spíavedlně a věčně aby království bylo. A to převedenie z Moravy do Čech aby věčně v své moci ostalo, tomu na znamenie... Jindřich ciesař... toto své ustavenie a potvrzenie... obecně provolati jest kázel.“ Vratislava sám císař „svýma rukama vlastníma... slavně a velebně jest koronoval.“ O zasedání synody mohučské pak „Kebhardus, biskup pražský, chtě sě uchovati toho, aby jiný biskup u Moravě po Janově smrti, biskupa moravského, jenž toho léta umřel bieše, nebyl učinen miesto něho, ciesařovi rozličil jest to a dal jemu věděti, kterak... za časův Ottových ciesařových biskupství Moravské s Pražským bylo jest spojeno... a kterak Benedicht papež na potvrzenie tomu sjednání listy své papežské dal jest byl; s tiem rozličením Jaromír i s bratrem svým s Vratislavem s novým králem prosili jsú ciesaře, aby toho svými listy potvrditi ráčil. Ciesař pak prosbu jich uslyšav, jednosvorenství tú dvů biskupství svými listy jest potvrdil.“²⁸

²⁸ V latinském textu se praví: „... Gebhardus, Pragensis episcopus, ... ad imperatoris predicti deducit noticiam, qualiter... temporibus primi Ottonis imperatoris ecclesia Moraviensis Pragensi episcopio fuisset unita, et qualiter Benedicti pape fuisset desuper confirmatio subsecuta, una cum Wratislao, novo rege Boemie, fratre suo, imperatori supplicans, ut unionem eandem imperialibus dignaret literis roborare. Imperator itaque talibus eorum petitionibus inclinatus unionem ecclesiarum huiusmodi per suas literas confirmavit.“

Podle líčení Pulkavovy kroniky, jež jsem zde z valné části re-produkoval, souhlasí Vratislav s vydáním listiny pro Jaromíra, ba dokonce přimlouvá se za její vydání u císaře. Má k tomu ovšem velmi vážné důvody, neboť se mu z rozhodnutí císařova a ostatních hodnostářů říše dostává titulu královského a přenáší se na něho království z někdejší říše Moravské se všemi zeměmi, jež k ní příslušely a jimiž kdysi vládl Svatopluk. I když snad pro půměrně pozdní dochování nemůžeme na zprávě té zcela bezpečně stavěti, přece jen blíží se velmi podstatně k závěrům, k nimž jsem dospěl na základě úvah výše uvedených. Vykládá totiž nejpřesvědčivěji, proč se Vratislav rozhodl podporovati Jaromíra v jeho žádosti o potvrzení hranic biskupství Pražského. Na vydání listiny té měl totiž nemenší zájem i Vratislav. Biskupu českému se dostalo čeho si přál, avšak v slavnostním potvrzení hranic na severovýchodě, východě a jihovýchodě byly též ne-přímo uznány nároky českého panovníka na tato území. Věc je tím důležitější, že právě v Mohuči byl přiznán Vratislavovi titul královský a — lze-li věřiti citovanému údaji Pulkavovu — byla naň přenesena hodnost královská z Moravy se všemi z toho plynoucími nároky v tom rozsahu, jako kdysi příslušely Svatoplukovi; dosáhl tedy toho, oč usilovali jeho předchůdci na trůně českém již od dob Vratislava I. V listině Jindřichově z r. 1086 dostává se tedy nejen pražskému biskupu, nýbrž i českému panovníku slavnostního potvrzení císařova na dalekosáhlá území na severovýchodě a na východě. Již proto mělo privilegium pro Vratislava veliký význam,²⁹ neboť jde tu o prvnou císařskou konfirmaci nároků českého panovníka na někdejší území říše Velkomoravské, slavnostním způsobem zlistiněnou. Proto tedy není nijak vyloučeno, že panovník si vyžádal pro sebe od biskupa či od kapituly opis této důležité listiny, když snad originál byl v rukou biskupových. A tu není nemožné, že skutečně Kosmas na přání kapituly (a snad i biskupovo) vyhotobil pro Vratislava opis, jenž zůstal pak v korunním archivu českém a jenž byl později pojat do prvního kopiáře tohoto archivu. Je-li tomu tak, jest Kosmův opis listiny Jindřichovy z roku 1086, pojatý do nejstaršího kopiáře korunního archivu, také nejstarší listinou archivu České koruny.

Shrneme-li na závěr několik myšlenek, jež jsem svrchu po-znamenal ke kritice listiny Jindřichovy z roku 1086, vidíme, že ve XIV. století chován byl v archivu České koruny opis této listiny, jenž byl také pojat do prvého kopiáře korunního archivu českého, pořízeného v šedesátých letech XIV. století. Je nasnadě domněnka, že prvým pořizovatelem opisu listiny Jindřichovy

²⁹ Jinak bylo, pokud šlo o připojení Moravy k pražské diecézi; po té stránce dbal Vratislav pramálo ustanovení listiny, jak vidíme z jeho postupu v roce 1089, kdy jmenuje nového moravského biskupa.

pro archiv českých panovníků byl sám nejstarší kronikář český, kanovník Kosmas. Opis si vyžádal patrně sám Vratislav I., který, dosáhnuv koruny královské, jež na něho byla císařem Jindřichem IV. přenesena z někdejší říše Velkomoravské, měl nepo-chybě živý zájem o listinu, byť i pro bratra biskupa vyhotovenou, v níž byly císařem potvrzeny hranice biskupství Pražského, jež na severovýchodě, východě a jihovýchodě daleko přesahovaly skutečné hranice státu českého. Důležitý doklad ten pro dalekosáhlé územní nároky pořídil Vratislavovi patrně sám Kosmas, jenž jej později pojal též do své kroniky. Opis ten, uložen v archivu českých panovníků, je nejstarší listinou, o jejíž existenci v archivu České koruny jsme zpraveni.

MISCELLANEA HISTORICO-IURIDICA

SBORNÍK PRACÍ O DĚJINÁCH PRÁVA

NAPSANÝCH K OSLAVĚ ŠEDESÁТИN *JUDra JANA KAPRASA*,

ŘÁDNÉHO PROFESORA KARLOVY UNIVERSITY,

JEHO PŘÁTELI A ŽÁKY.

USPOŘÁDAL *VÁCLAV VANĚČEK*.

VYDAL JAKO ZVLÁŠTNÍ SVAZEK (Č. 25) EDICE

„PRÁCE ZE SEMINÁŘE

ČESKÝCH PRÁVNÍCH DĚJIN NA PRÁVNICKÉ FAKULTĚ

KARLOVY UNIVERSITY“

Dr. VÁCLAV VANĚČEK, PRAHA-BRÁNÍK, NAD LOMEM Č. 740.

NÁKLADEM VYDAVATELOVÝM

VYTISKLA V LEDNU 1940 V 700 VÝTISCÍCH,

Z NICHŽ 25 ČÍSLOVANÝCH,

„POLITIKA“ V PRAZE, PÍSMEM BASKERVILLE.